

MENS

en Wereld

Graag met open vizier

Enkele jaren geleden verscheen er een boek „Wie spreekt voor de mens?“, waarin wordt uiteengezet dat de gewone, kleine verschoppeling, de arme onwetende stakkerd, die alles over zich heen moet laten komen en nergens invloed heeft en nergens iets van begrijpt geen spreekbuis heeft en zijn dof gevoel van onrecht niet kan uiten. De „heren“ in de wereld, de leiders, de politici, de geleerden, praten en doen en ageren en confereren, zeker ook voor de kleine man maar hij moet wel veel en kan er niets tegen doen. Reuzen en Leviathans beslissen over zijn lot in staten, partijen, concerns en organisaties. In de conflicten, wrijvingen tussen staten en machtsblokken komen zij in de verdrukking, alle eeuwen door. Kijk nu eens naar dit groepje. Een paar zakjes met bezittingen, een geit en angst dat is alles wat deze vluchtelingen bezitten.

Kasimir is ingelijfd bij India. Ik zal deze actie niet beoordelen, dus niet veroordelen. Maar daar gaan ze, deze inwoners van Kasimir, die in hun vaderland niet konden of wilden blijven, zoals de Arabieren, de Hongaren, de Joden, de Oost-Duitsers uit hun land trekken, vrijwillig onvrijwillig. Wie spreekt voor hen? Zij hebben geen macht, geen leiders, geen invloed, geen spreekgestoelte, zij trekken maar.

Het zijn personen, als u en ik maar verplaatste personen, een fraai etiket op hun wezen: „Verplaatst.“

De V.N. heeft een organisatie om overal ter wereld waar zij zich ophouden zullen, de trekkers te helpen. Jawel. Maar het geld ontbreekt en de commissaris en zijn helpers moeten bedelen, met de pet voor zich op de straat om enkelen te helpen. Elk mens heeft het recht een vaderland te hebben, onderwijs te genieten, beschermd te worden in have en goed, vrij een beroep te kiezen en een menswaardig bestaan te hebben. Prachtige rechten. Kijkt u eens naar dit groepje en vermenigvuldig het met 10.000. bijv.

Wie spreekt voor de mens?

Het meer en meer verzuilde karakter van de Nederlandse samenleving heeft er toe geleid dat we sinds jaar en dag de liefdadigheid niet alleen naar vermogen maar ook naar confessionele of levensbeschouwelijke kleur betrachten. In de rammelende collectebussen die ons bijna iedere week voor de neus worden gehouden, stoppen we de ene keer ons offer(tje) voor rooms-katholieke hulpbehoevende kindertjes, dan weer voor protestant-christelijke tbc-patiënten, een derde-maal – en dan, neemt het ons eens kwalijk, met wat meer geestdrift dan anders – ter leniging van de noden die Humanitas tracht te verzachten.

Hoe graag we het ook anders zouden wensen, wij persoonlijk hebben er nooit een probleem van gemaakt. Bleekneusjes zijn bleekneusjes, uit welk nest ze ook komen, en lijdende medemensen wier genezing door onze materiële hulp kan worden bevorderd, moeten met vereende krachten geholpen worden, of ze nu zondags naar een rooms-katholieke, een hervormde of naar helemaal geen kerk gaan. Al kunnen we begrip hebben voor principiële bedenkingen tegen dit standpunt, naar onze overtuiging zullen vele humanisten zich met onze zienswijze kunnen verenigen.

Maar men moet het beroep op de financiële hulpvaardigheid van andersdenkenden toch niet te ver drijven. Wanneer het niet gaat om de lening van sociale noden, maar om de verbreiding van godsdienstige opvattingen of de instandhouding van de eigen eredienst behoort men, zich met een verzoek om financiële steun tot gelijkgezinden te richten. Natuurlijk gebeurt dat ook – we zouden niet graag tekort schieten in respect voor de offervaardigheid die met name in kerkelijke kring op dit punt aan de dag wordt gelegd. En de vraag of subsidiëring van kerkebouw uit overheidsmiddelen gerechtvaardigd is, kan in dit verband buiten beschouwing blijven.

Er heeft zich echter de laatste jaren een prak-

tijk ontwikkeld die elk principieel gezichtspunt naar de achtergrond dreigt te dringen: de praktijk van de grootscheeps opgezette loterij met formidabele prijzen. Het ligt voor de hand dat bij een dergelijke speculatie op de fervente goklust die een aanzienlijk deel van het Nederlandse publiek maar al te graag botvieren wil, de aandacht vaak heel wat sterker gericht wordt op het fraaie landhuis of op de slee van een auto die als lokvink fungeert, dan op het doel waarmee zo'n verloting op touw is gezet.

Nu gunnen we ieder zijn gokje en we voelen er dus weinig voor de rol van zedenmeester te gaan spelen. Maar één voorbehoud moeten we toch maken: men drijve de handigheid niet zo ver dat men in het duister laat in welke richting de baten van de collectieve Nederlandse goklust verdwijnen. Dat is een eis van „zindelijkheid“ waaraan onverbiddelijk de hand dient te worden gehouden. Ook al kan men terecht van mening zijn dat heel wat goklustigen weinig kieskeurig zijn en er zich bij de jacht op de hoofdprijs dus minder om bekommeren welk doel ten slotte met hun winzucht wordt gediend.

Helaas maakt men zich met name in het rooms-katholieke kamp nogal eens aan deze onzindelijkheid schuldig. Hoewel op dit euvel bij herhaling de vinger is gelegd, troffen wij een paar weken geleden in De Radiobode van de AVRO (zeer beslist geen katholiek orgaan) weer een advertentie aan ter ondersteuning van een televisie-loterij, waarbij men letterlijk een vergrootglas nodig had om te kunnen ontdekken dat de prijsvraag was uitgeschreven voor de bouw van een kerk voor de Parochie van het H. Hart van Jezus in Mariarade. We willen het maar weer eens signaleren en er de uitnodiging aan verbinden in de geestelijke strijd om het Nederlandse volk voortaan alleen met open vizier de arena te betreden.

D-Z

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND — 12e JAARGANG NR. 7 — 6 APRIL 1957

VERSCHIJNT OM DE VEERTIEN DAGEN

KRITISCH ALLERLEI

De besturen van KVP en PvdA hebben besloten geen verdere naspeuringen te doen naar de oorzaak (of: oorzaken) van de verkiezingsincidenten in Limburg. Er zijn, zeggen leden van een gemeenschappelijke commissie, onvoldoende mogelijkheden om tot een duidelijk oordeel te komen.

En wij herinneren ons nog goed, dat we ná de verkiezingen in een hoofdartikel schreven: „De... ontsparingen wijten wij aan verkeerd gerichte politieke hartstochten die nu eenmaal altijd hoger oplopen als het er om gaat, een zetel meer... te veroveren... En daarzonder zijn verkiezingen toch geen échte verkiezingen”. We zijn blij, dat men van deze (verkiezings-)vlo geen (verkiezings-)joli fant heeft gemaakt.

Nieuws uit Zuid-Afrika: de uitvoering van de onderwijswet, die rassenscheiding op de universiteit in Kaapstad en Witwatersrand mogelijk maakt, is voor vijf jaar opgeschort. „Hoera”, is men geneigd te roepen, als niet de minister voor Naturellen zaken dr. Verwoerd zou hebben verklaard, dat „gemengde kerkdiensten, die door blanken en niet-blanken worden bijgewoond, beschouwd moeten worden als politieke daden, gericht tegen de bestaande orde”.

Waaruit we menen te moeten afleiden, dat de maatregel ten aanzien van die onderwijswet wel gebaseerd zal zijn op volstrekte noodzaak, en niet op een veranderingen-goede in het Zuid-Afrikaanse regersysteem.

En tragisch nieuws over het rassenvraagstuk in de VS: acht jonge blanken hebben in Chicago de zeventienjarige neger Lavin Palmer doodgeslagen. De jongen stond bij een bushalte te wachten, toen de aanvallers om hem heen gingen staan en hem doodden. Angstwekkend is het, dat tijdens deze gehele „ceremonie” geen woord werd gezegd, niet werd gescholden of van razernij geschreeuwd. In welke afschuwelijke gezinnen zijn die acht jongens opgegroeid, dat zij bereid en in staat bleken zo'n rassensmoord in koelen bloede te verrichten? Natuurlijk gaan zij voor vele jaren achter de tralies, maar zou het niet beter zijn hun ouders streng te straffen?

Beter liep het af met het negergezin in Clinton, voor welks huis men een (gelukkig onontploffte) bom vond, waarin zeven kilo dynamiet was gestopt. Een jongen uit dat gezin bezoekt de middelbare school, en dit is blijkbaar niet naar de zin van sommige blanken daar.

Hoeveel jaar nog zullen wij dergelijke waanzin moeten signaleren? Leert men het dan nooit, dat een blanke huid, blond haar, blauwe ogen enz. louter toevallighe-

den zijn, die zeker geen oorzaak van superioriteitsgevoel mogen wezen? Trouwens: waarom is blond haar „beter” dan bruin of zwart haar? Die vraag is, helaas, al héél oud...

Een bericht uit „Oorspronkelijk christendom”, maandblad van de Internationale Gemeenschap van Christenen ter bevordering van de eenheid aller ware gelovigen enz. enz.: „In het autofonds is f 6051.48. De nieuwe evangelisatieauto is gekocht, kosten ongeveer f 9000.— Door Gods genade verkeren wij in de zeer bijzondere positie, dat wij praktisch elke cent die voor de arbeid binnen komt, ook inderdaad voor de arbeid kunnen gebruiken. Wij full time werkers hebben geen salaris uit de IGVC-kas. In onze persoonlijke behoeften heeft de Here op ongedachte en wonderbare wijze voorzien”.

En omdat in ons permanent leeft Thomas, de man die eerst moest zien en voelen voordat hij waarlijk geloofde, vragen wij de IGVC-functionarissen: „Op welke ongedachte en wonderbare wijze wordt in uw persoonlijke behoeften voorzien?” Niet omdat wij wantrouwend zijn stellen wij deze vraag, louter uit nieuwsgierigheid en weethust.

We worden voortdurend ouder, de gegevens van het CBS spreken daarover duidelijke taal. Ons pasgeboren dochttertje kan bijna 74 jaar worden, ons zoontje „maar” 71. Wij, Nederlanders, zijn in een halve eeuw (gemiddeld) twintig jaar in leeftijd gestegen.

Deze cijfers zouden aanleiding kunnen zijn tot het uiten van jubeltonen, als zij niet ook gedachten wekten aan moeilijke oplosbare problemen. Zo zal een verhoudingsgewijs steeds kleiner deel van de bevolking de kost moeten verdienen voor het gehele volk. De huisvestingsmoeilijkheden van de voortdurend uitbreidende groep bejaarden nemen dag na dag toe. De kosten van medische verzorging dijen steeds maar uit. Om met een bevriende arts te spreken: „De maatschappelijke verhoudingen en voorzieningen hebben geen gelijke tred gehouden met de ontzaglijke uitbreiding der medische wetenschap”.

Die (schijnbaar) oneindig stijgende leeftijd wordt bedreigd door ziekten, die in zekere zin „nieuw” zijn, zoals de longkanker. Maagkanker neemt langzaam af — waarschijnlijk ten gevolge van betere voedingsmiddelen en -methoden — de toenemende longkanker vindt zijn oorzaak vrijwel zeker in het roken, vooral van sigaretten. In 1955 gingen 11.734 miljoen sigaretten in ons land in

rook op — rond 1100 per persoon, baby's enz. inbegrepen — in 1956 was dat astronomische aantal gestegen tot 13.149 miljoen, ongeveer 1200 p. p.

En daarom juichen wij het onvoorwaardelijk toe, dat minister Suurhoff onder jongeren propaganda wil voeren voor minder roken. Afgezien van die (afschuwelijke!) longkanker: weet u dat het roken ons volk vorig jaar 852.6 miljoen gulden heeft gekost?

In Leiden wordt al vijf jaar lang een statistiek bijgehouden van de aantallen hervormde kerkgangers. Een vergelijking tussen 1956 en 1955 heeft aangetoond, dat het aantal trouwe bezoekers van kerkdiensten in één jaar met 4400 was verminderd.

Over een dergelijk cijfer zal de humanist, die zich zorgen maakt over brekende bindingen in de maatschappij, zich niet kunnen verheugen. Het is namelijk één van de symptomen van een samenleving, die voortdurend maar wordt een „uit-elkander-leving”. Wordt het geen tijd dat men in godsdienstige kring helderder gaat beseffen, dat hier een taak ligt voor kerken en H.V. tezamen?

Nederlandse en Duitse delegaties gaan binnenkort met elkaar onderhandelen met het doel, „een streep te zetten onder het verleden”, zoals onze minister Luns het uitdrukte. Maar of dit in ieder opzicht zal gelukken menen wij bij voorbaat te moeten betwijfelen: de Duitsers munten nl. niet uit in tact. Drs. Herbers onthult in het Nw. Utr. Dagblad van 23 maart, dat de aanvoerder der Duitse delegatie, een zekere dr. Kauffmann, sterk aan Von Papen en zijn medenazi-gezinden verknocht was. Zoiets maakt toch wel wantrouwend.

Maar anderszins: in Duitsland schijnt toch iets te veranderen. Ruim duizend jongeren uit Hamburg hebben op het graf van het Joodse meisje Anne Frank — in het voormalige concentratiekamp Bergen-Belsen, waar Anne is gestorven — bloemen gelegd ter nagedachtenis van allen, die aan het nazi-regiem ten offer vielen. Als

deze gezindheid ook eens doordrong tot de hogere Duitse regionen...

In Egmondse kindertehuizen heeft een paniekje geheerst, doordat 's avonds om half elf — toen alles al onder de wol was — een groepje Nationale Reservisten „oorlogje” kwam voeren. De onvolwassen-volwassenen lieten lekker hun gewetjes knallen en renden, net alsof het „echt” was, schreeuwend tussen de huizen door. Het bleek maar een „gewone” oefening te zijn...

En het vreemdste is, dat Egmonds burgemeester al weken tevoren van dit spel op de hoogte was gesteld. Maar die burger-„vader” had kennelijk verzuimd zijn burger-„kinderen” er van te verwittigen, want hij erkende niet zeker te weten of de plannen voor die oefening ook in zijn gemeente bekend waren. Jaja...

En nu weer iets verheugends: de huwende onderwijzeres zal niet meer „automatisch” worden ontslagen. Om dit te voorkomen zal zelfs de Lager-Onderwijs-wet-1920 worden veranderd.

„Maar”, vragen wij ons af, „zou de minister inderdaad zo spoedig tot deze beslissing zijn gekomen als er géén schrikbarend tekort aan onderwijzend personeel zou zijn geweest?” Want nog altijd leeft, ook in zijn kring, de overtuiging dat de vrouw toch in de eerste plaats is een kinderen-krijg-, tafelde-, beddenopmaak-, kopjeswas- en stofzuigwezen. Maar goed, de onderwijzeressen worden nu als volwaardig beschouwd.

Tot slot maken wij ons de woorden eigen van Lou, de Huizense visboer die beweert de weergekomen Christus te zijn: „Veel schrijven is geen einde. Veel lezen vermoeienis des vlezes. Als 't gehoord is, is het 't einde van de zaak”.

Maar wij vragen ons af, of Lou meent dat deze hoogdravend klinkende nonsens ook slaat op datgene, wat hijzelf zegt en schrijft? Misschien stuurt hij ons daarover nog eens een stukje voor de rubriek „Ik denk er zo over”...

In de dwaaltuin van de doden
onder nooit geploegde zoden
waar de lang verstorven hagen
witte moedervruchten dragen
ligt het blinde schaduwloze
water waar de gouden rozen
van het ongerepte leven
bloeiend zijn gebleven

Roel Houwink. Uit: „Uilen naar Athene dragen”, uitg. Stichting de Beuk, Amsterdam 1956.

Rembrandt de meester en zijn werk, een treffend boek van dr. Knuttel

Er is in het Rembrandtjaar – en niet minder voordien – een onuitputtelijke reeks van boeken verschenen over Rembrandt en zijn werk. Al naar gelang de gegadigden zich tot een plaatwerk willen bepalen of tot een boek dat zijn werk en leven beschrijft, is er velerlei keus. Daarnaast is er ook het een en ander verschenen dat een vie romancée van onze grote schilder geeft. Het is zeer moeilijk uit dit vele en veelal voortreffelijke een keus te doen, maar wie een werk verkiest dat plaat én tekst op treffende wijze verbindt en bovendien bij alle grondigheid met de heerste bezieling is geschreven, kan zich het best bepalen tot: *Rembrandt de meester en zijn werk* door dr. G. Knuttel Wzn, bijzonder verzorgd uitgegeven door de Uitgeverij Ploegsma te Amsterdam en verfraaid met een omslag waarop in kleur de evangelist Mattheus met de hem inspirerende engel is afgebeeld, waarvan het Louvre te Parijs het origineel bezit.

Het aantal bezoekers, Nederlanders en buitenlanders, dat de verschillende Rembrandt-tentoonstellingen in ons land heeft bezocht was zo overweldigend groot – u zult het zelf op foto's hebben gezien – dat het zelfs bij ongewijden verwondering, om niet te zeggen verbazing heeft opgewekt. Er is bijna met eerbied over deze enorme aantallen belangstellenden geschreven, al heeft een enkeling de ietwat zure opmerking niet kunnen onderdrukken, dat er wel snobs onder zullen hebben geschild. Mogelijk. Maar dan zijn enige van deze mensen als snobs de musea binnengegaan en er toch minder snobistisch uitgekomen, nadat zij met dit zo geheel anti-snobistische werk waren geconfronteerd, of het nu Rembrandts schilderijen, tekeningen of etsen betraf.

Dr. Knuttel schrijft in zijn Proloog met de ondertitel: *De weg tot Rembrandts mensuitbeelding, van Raphaël af*, „dat onze huidige waardering zo geheel anders geaard is dan die van de aan ons voorafgaande generatie.” Dit zou wel eens kunnen berusten op deze mensuitbeelding zelf, op het psychologische dat onze tijd heeft meegekregen. Daaruit zou te verklaren zijn, dat onze diepste belangstelling uitgaat naar de meest bezonken uitingen van zijn kunst. Juist van deze gezichtshoek immers worden we het sterkst gepakt en beamen we wat hij in de mens en van de mens heeft uitgebeeld.

Steeds keert Rembrandt tot de mens terug. Daar ligt zijn taak. Hij zocht de mensenzien te doorgronden en moest daarbij wel in de eerste plaats zichzelf ontdekken als openbaring van de mens. „Zo werd hij de eerste schilder van het Ik, misschien de eerste kunstenaar die zich op zichzelf concentreert”, zegt Knuttel met groot inzicht. „Dit kon pas beginnen, toen de plaats van de mens als centraal probleem gezien kon worden, dat wil zeggen, in een gevorderd ontwikkelingsstadium van het humanistisch denken, omstreeks vijftienhonderd.

Toen met het Humanisme nieuwe denkbeelden doordrongen, gebaseerd op het denken van de klassieke Oudheid en de geest zich ging richten op het aards bestaan, richtte zich de aandacht op de uitzonderlijke enkeling, die als vertegenwoordiger van een mensheidsideaal, van de machtsmens, van de volmens als acteur in het kerkelijk drama, waar hij echter niet individu, doch type was voor de vervulling van een gefixeerde rol in stereotiepe vorm. In de vijftiende eeuw ontwikkelt zich geleidelijk een verdere psychologische differentiatie, van type en typische

geesteshouding tot individu en individuele schakering in de reactie op de handeling, waar de mens in betrokken is.”

Deze proloog is even meesterlijk geschreven als het gehele verdere boek waarin reeds in het eerste hoofdstuk door dr. Knuttel een uitermate duidelijk beeld wordt gegeven van de aan

Rembrandt voorafgaande en ook de hem omringende en volgende schilders in hun verband worden geschetst. Op blz. 35 zegt dr. Knuttel: „Ook Rembrandt specialiseert zich en wel tot schilder van de mens, doch niet als weergever zoals het oog hem waarneemt, maar als uitbeelding zoals de geest hem begrijpt”.

Beter, en evenmin korter, kan Rembrandts werk niet worden saamgevat. Over het portret van de ijdele Gerard de Lairese zegt hij zo terecht: „De schoonheid van het portret, de noblesse in de voordracht, het golvende van de lokken, een zekere luister in het kostuum, zullen aan de ijdelheid van Lairese tegemoet gekomen zijn, maar verhullen de ziekelijkheid en ook de zelfinbeelding, het spits-kritische verwaande en laatlunkende van deze geest niet (blz. 220, afb. 67). Rembrandts ets uit 1630 bijvoorbeeld, Bedelaarspaar geheten (afb. 5), geeft het krabben van de berooiden niet weer, maar duidt voorbeeldig aan, hoe schurftig ze zich moeten hebben gevoeld.

Dr. Knuttel vaagt op grond van recente degelijke nasporingen een heleboel romantisch-sentimentele opvattingen over Rembrandt en zijn leven weg en dat lijkt me bijzonder gezond, al laat hij ook tot volle gelding komen dat zijn tijdgenoten menig aspect van zijn werk – en geen wonder – niet konden waarderen. Hij neemt o.a. ook het vers van Pels (blz. 229) die zijn afkeer van Rembrandts opvatting van het naakt zo heel niet verbloemde, wat de volgende regels drastisch aantonen:

*Zijn' dwaaling noemende navolging van Natuur,
Al 't ander ydele verziering. Slappe borsten,
Verwongen handen, ja de neepen van de borsten
Des rijglijs in de buik, des kousebands om 't been,
't Moest al gevolgd zijn, of natuur was niet tevrên...*

regels die in de grond zelf niet minder plastisch zijn en Rembrandts werk, ondanks de tegengestelde bedoeling, alle recht doen.

TIL BRUCMAN

Religieuze projectie

F. Sierksma: *De Religieuze projectie. Libertatis ergo reeks, Gaade N.V., Delft, 1956 (234 pag.)*

De ondertitel van dit boek luidt: een antropologische en psychologische studie over projectieverschijnselen in de godsdiensten.

Na de essay van Vestdijk over „De toekomst der religie” was het wachten op een onderzoeker, die deze zelfde materie wetenschappelijker en uitgebreider zou bewerken. Hoe knap en verrassend Vestdijks betoog ook was, het was te weinig stelselmatig opgebouwd en miste voldoende documentatie waardoor het te gemakkelijk de prooi werd van de verwoede aanvallen van vele onbeheerste theologen. Sierksma heeft indertijd Vestdijk met vuur en intelligentie verdedigd; over zijn eigen boek zal men niet zo makkelijk op afbrekende wijze kunnen schrijven. Al was het alleen maar omdat het uitgegeven is in een serie Vrijzinnig-Christelijke geschriften onder de redactie van mannen als Sirks en Van Holk, wier brede blik en openheid hier wel eens nadrukkelijk geloofd mag worden.

Sierksma gaat uit van de filosofie van Plessner en bouwt op deze brede grondslag zijn opvattingen over de projectie. In drie woorden komt het hierop neer, dat de mens door zijn wankle en kwetsbare positie in het leven en ten aanzien van zichzelf gedwongen is te projecte-

ren: d.i. zijn half-bewuste, half-onbewuste wensen, verlangens, illusies te realiseren in zijn meningen over de werkelijkheid. B.v.: bedreigd door ziekten, natuurrampen en dood zouden we hulp wensen van een sterke vader, die alle moeilijkheden voor ons oplost; wel aan, een onze-lieveheer doemt reeds op om die rol te vervullen. Wat uit onze innerlijke wereld komt leggen we als ware-het objectief in de buitenwereld.

Het woord projectie omvat meer en Sierksma schroomt niet dit begrip uitgebreid te onderzoeken en zijn mening te toetsen aan de meningen van Freud, Jung, Westerman, Holstein, Van Lennep en vele anderen.

Zijn slotconclusie is dat dit projecteren geen verdienstelijke en verheven zaak is, doch eerder een uiting van ons tekort, een tekort dat echter door niemand radicaal overwonnen wordt, ja, niet overwonnen kan worden. Dié religie is daarom het rijpste en het waardevolste, die de projectie het verst overwint. Het Boeddhisme benadert, volgens Sierksma, dit ideaal nog het meest. In deze religie (geen godsdienst) probeert de mens zich los te maken van het subjectieve en door te dringen tot de essentie, tot het objectieve, tot het werkelijke geldige.

Zodra het herdrukt is, dient een ieder, die zich over de problemen van de religie wil oriënteren, dit boek te bestuderen.

V. W. D. SCHENK

Onbevredigende discussie in Senaat over geestelijke verzorging

Bij de defensiedebatten in de Eerste Kamer is ook de kwestie van de geestelijke verzorging van militairen weer ter sprake gekomen. De katholieke socialist dr. De Rijk noemde het subsidiebeleid met betrekking tot de humanistische vormingscentra een droevige zaak. Zoals op menig ander terrein is hier sprake van een ongelijke rechtsbedeling. Men kon voor deze gang van zaken volgens de socialistische spreker – en wij zijn geneigd in dit opzicht met hem mee te voelen – niet speciaal de bewindsman van defensie verantwoordelijk stellen; veel meer wordt in dit geval uitdrukking gegeven aan een geestesgesteldheid, die nu eenmaal nog bij een belangrijke groep van de Nederlandse bevolking leeft. Men drijft de absoluteitheid van de eigen Christelijke overtuiging zover door, dat men het godloochenend humanisme zelfs in zijn democratische rechten wil beknotten. Dr. de Rijk geloofde niet, dat hier van boze opzet sprake was. In feite vloeit de onbevredigende toestand voort uit een existentieel verschil van mening tussen goedwillende christenen en goedwillende humanisten. Er dient gestreefd ten worden naar het openhouden van een gesprek, naar het voorkomen van in wezen onchristelijke onverdraagzaamheid.

Het lag voor de hand, dat deze opvattingen van de socialistische woordvoerder, welke wij summier hebben trachten weer te geven, op zeker verzet in a.r. en k.v.p.-kringen zou stuiten. De a.r. Algra maakte er een hele peroratie van. Krachtens zijn zienswijze konden geestelijke verzorgers van christelijken en humanistischen huize in geen enkel opzicht op één lijn worden gesteld. De christelijke geestelijke verzorgers zijn door de kerken als zodanig aangewezen om een boodschap te brengen. Maar welke boodschap heeft het Humanistisch Verbond? Wat zal de humanist zieke of stervende militairen te bieden hebben? Hij kan hoogstens zeggen: „Je hebt je best gedaan, nu is alles uit en we zullen je niet vergeten”. De Christen daarentegen zal de militair in

nood het gebed laten bidden, dat Christus heeft geleerd. En om die reden achtte de heer Algra het onaanvaardbaar de bringers van deze boodschap naast elkaar te stellen; dat zou een onaanvaardbaar relativisme zijn. De overheid, die over zou gaan tot formele gelijkstelling, zou zich zelf op dit relativiteitsstandpunt plaatsen, het evangelie aanranden en zich metterdaad schuldig maken aan onchristelijke onverdraagzaamheid.

Ook de k.v.p.-er Maenen bleek geschokt door het betoog van dr. De Rijk, die de christen onverdraagzaamheid zou hebben verweten. Er bestaat eenvoudig geen gelijkwaardigheid tussen godsdienst en humanisme in al zijn schakeringen. Zulk een gelijkwaardigheid wordt in kringen van de k.v.p. scherp afgewezen, zelfs al zou men zulks onverdraagzaam noemen.

Replieken

De replieken boden weinig nieuwe gezichtspunten. Wel verduidelijkte dr. De Rijk, dat hij als Christen ook de gelijkwaardigheid tussen christen en humanist niet kon zien, maar dit gold z.i. ook voor de k.v.p.-er Maenen die zijn christendom ongetwijfeld weer als ongelijkwaardig zou beschouwen met het christendom van de a.r. Algra of dat van dr. De Rijk zelf. Ook het betoog van de a.r. zijde werd van de kant van de socialistische spreker bestreden. De a.r.-woordvoerder immers had onderscheid gemaakt tussen het verschaffen van steun door belofte van eeuwig leven en puur menselijke troost. Als de militair van christelijke overtuiging is zal hij inderdaad steeds een heenwijzen naar bovenmenselijke waarden wensen. Maar wat moet de niet-Christen met die boodschap van Christus aanvangen? God moge verhoeden, aldus dr. De Rijk, dat die boodschap dan pijnlijke remeniscenties oproept aan wat hij tijdens zijn leven van het Christendom heeft gezien.

Tenslotte onderstreepte dr. De Rijk nog vol-

komen terecht dat het er intussen niet om ging dergelijke waardeoordelen in de discussie ter sprake te brengen. Het gaat er om praktische maatregelen te treffen. De staat mag zich niet wagen aan het uitspreken van waardeoordelen over levensbeschouwingen; evenmin kan hij bepaalde fundamentele vrijheden aan groepen van de bevolking onthouden. Men kan zich niet uit overwegingen van zekerheid des geloofs van de zaak afmaken; voorkomen moet worden een versimpeling van de Christelijke leer op een wijze, die een deel van de Nederlanders krenkt, zij het dat die krenking ongewild is.

Tot zover een korte weergave van de gedachtenwisseling over de humanistische geestelijke verzorging, die in elk geval geleerd heeft, dat de discriminatie in de naaste toekomst nog wel zal blijven bestaan. Als men de standpunten opnieuw zo naast elkaar ziet, zijn wij de afgelopen jaren, althans theoretisch gezien, nauwelijks iets opgeschoten. Het a.r.-standpunt lijkt vooral daarom voor de humanist onaanvaardbaar omdat hier sprake is van de verabsolutering van een levensbeschouwing, waarvan de ernstigste consequenties zijn te duchten. Uit het betoog van de a.r. Algra immers kan men moeilijk een andere conclusie trekken dan dat hij wil dwingen om in te gaan. Dit is voor ons gevoelen niet eens meer een discriminatie tussen „officiële” en „officieuze” levensbeschouwing, doch grijpt nog verder: de humanist is gedoemd de christelijke boodschap aan te horen en als hij dit niet wenst... ja wat dan? Wij zouden wel graag van de heer Algra hebben vernomen hoe hij in de praktijk zijn verabsolutering van levenswaarden denkt door te trekken. Veel stof voor een verder gesprek op deze basis schijnt er o.i. niet in te zitten.

Minister Staf koos onder de gegeven omstandigheden nog de verstandigste weg; hij betreunde dat de gehele kwestie van de humanistische geestelijke verzorging op deze manier opnieuw aan de orde was gesteld en meende zich overigens in de gedachtenwisseling verder maar niet te moeten mengen. Voorlopig mogen wij dus maar hopen, dat de pap niet zo heet zal worden gegeten als zij bij de defensiedebatten van k.v.p.-en a.r.-zijde werd opgediend.

ROETHOF

Commentaar op onverdraagzaamheid

HET Humanistisch Thuisfront heeft zich in de loop van de laatste jaren met verzoeken gericht tot de gemeentebesturen in Nederland om haar subsidie te verlenen bij haar werk van geestelijke verzorging en ontspanning voor de militairen.

Van de ongeveer duizend gemeenten hebben er ongeveer twee honderd en vijftig aan dit verzoek voldaan. Vele andere gemeenten, met name in de Katholieke en Protestantse streken van ons land, hebben op het verzoek in het geheel niet geantwoord.

In een klein aantal gemeenten is dit verzoek de aanleiding geworden tot een openbaar debat in de gemeenteraad. Het is interessant om na te gaan met welke argumenten men een subsidie aan het Humanistisch Thuisfront afwijst of aanvaardt.

Een dankbaar argument is voor sommige tegenstanders de kwestie van het zgn. kampreglement van de Humanistische Jongeren Gemeenschap van 18-30 jarigen. Op een bepaald moment werd in de algemene ledenvergadering van deze organisatie aanvaard, dat in bepaalde kampen, te organiseren door de H.J.J., ook niet-gehuwden samen in één tent de nacht zouden kunnen doorbrengen.

Als we de kranten mogen geloven dan heeft de burgemeester van Hoogeveen in de raad deze

zaak naar voren gebracht en haar gemaakt tot een argument voor de weigering van subsidie aan... het Humanistisch Thuisfront. Ook in de gemeenteraad van Bloemendaal heeft dit gespeeld.

Wij mogen er wellicht enkele opmerkingen bij plaatsen:

1) Onze tegenstanders die deze houding van een groep Humanistische jongeren aan de Humanistische organisaties en aan het Humanisme in de schoenen willen schuiven mogen een tikeltje voorzichtig zijn. Ik kan hun de verzekering geven dat het probleem van de geslachtelijke gemeenschap vóór het huwelijk waarlijk niet een zaak die beperkt is tot de Humanistische of de buitenkerkelijke jeugd. Dit speelt ook onder de kerkelijke jeugd, al wordt het daar wellicht niet zo eerlijk en duidelijk uitgesproken. Als men dit niet gelooft vraag men rustig aan Aalmoezeners en Veldpredikers.

2) Het Humanistisch Verbond heeft ogenblikkelijk ingegrepen toen deze uitspraak van de Humanistische Jongeren Gemeenschap bekend was. Er hebben een aantal gesprekken plaats gehad en onder de invloed van het Humanistisch Verbond hebben de Humanistische jongeren hun houding gecorrigeerd en het z.g. kampreglement weer veranderd.

Als men eerlijk is zal men dit er in een openbare raadsvergadering bij moeten zeggen.

3) Het Humanistisch Thuisfront heeft geen enkel verband met de Humanistische jongeren Gemeenschap, het stelt zich volkomen achter de door het Humanistisch Verbond aangebrachte correctie, er is geen sprake van dat door de leiders van het Thuisfront gedachten en handelingen als hieresignaleerd worden bevorderd.

4) Voor de totale jeugdgeneratie van dit ogenblik liggen er ernstige problemen op het terrein van de verhouding man en vrouw. Ouders kunnen de jongeren slechts helpen, wanneer zij bereid zijn in ernstig gesprek met deze jongeren meer inzicht t.a.v. deze problemen te scheppen. Wie deze problemen alleen gebruikt om er zo mogelijk zijn politieke tegenstanders mee om de oren te slaan, heeft daarmee reeds bewezen, dat hij het probleem in het geheel niet kent of het niet ernstig neemt.

Conclusie? Men heeft een onwaardig argument gevonden om een subsidie die men niet wil verlenen af te wijzen.

Bewijs? Heel duidelijk leverbaar! Alweer volgens de kranten heeft een K.V.P.-woordvoerder in de Rijswijkse gemeenteraad gezegd:

(Vervolg op pag. 9)

IN EN OM

het Humanistisch Verbond

MEDEDELINGEN VOOR DE LEDEN

No. 4

De Idee van de Openbare School*

Dr. J. C. Brandt Corstius

1. Bepalingen van de begrippen openbare school en algemene school – openbare school slaat op de bestuursvorm, het is een school van overheidswege; het begrip algemene school duidt op het karakter van de school:

- a. sociaal: toegankelijk voor alle rangen en standen, geen schoolgeld of naar draagkracht, zoals ontwikkeld in de praktijk van deze eeuw;
- b. geestelijk: voor kinderen uit alle geestelijke milieus. Erkend wordt dat dit samengaan door de levensopvatting van de ouders niet altijd mogelijk blijkt.

2. De voorkeur voor een dergelijke school berust op de erkenning van de waarden der menselijke verbondenheid en saamhorigheid voor de opvoeding, het onderwijs en de ontplooiing van de persoon. Daarmee wordt uitgesproken, dat de vorming van de persoon niet nagestreefd kan worden in een opvoedings- en onderwijsmilieu dat ten aanzien van die waarden onverschilligheid vertoont. Dit geldt evenzeer ten aanzien van de waarden zonder welke die verbondenheid en saamhorigheid niet kunnen bestaan: de wil tot wederzijds begrip, de eerbiediging van de persoon, de vrijheid van overtuiging en meningsuiting, het vrije, zelfstandige denken, de wil tot verantwoordelijkheid.

3. De voorkeur voor de algemene school berust dus op de erkenning van waarden voor persoon en samenleving, en het verlangen ze in de praktijk van opvoeding en onderwijs te verwerkelijken, welke waarden verankerd zijn in de geestelijke tradities van de Europese cultuur. Zij zijn een vrucht van een historisch gemeenschappelijke ontwikkeling. De algemene school kan dus in feite noch confessioneel, noch neutraal zijn (in de zin van geestelijk onverschillig).

4. Onderwijs, geleid door dit opvoedingsideaal, is van de grootste betekenis voor

de ontwikkeling van de nationale en internationale samenleving der twintigste eeuw. Het streven school en maatschappij dichter bij elkaar te brengen blijft zonder dit ideaal louter utilitair. De moderne psychologie en pedagogie, die tot vernieuwing van het onderwijs leiden, beogen de vorming van de totale persoon en sluiten dus de erkenning der bovengenoemde geestelijk – zedelijke waarden in.

5. De openbare school behoort aan het hier ontwikkelde perspectief te beantwoorden. Naarmate dit het geval is, zal deze school ook voor humanisten te meer aanvaardbaar zijn. Het laat zich ook niet goed inzien hoe de overheid, voorzover zij directe bemoeienis heeft met het onderwijs, aan de openbare school een ander karakter zou mogen verlenen. Te meer omdat de openbare school onder omstandigheden ook toevlucht voor minderheden moet kunnen zijn.

6. Het is van het grootste belang ouders, opvoeders en onderwijzers, het onderwijs in bovenstaand perspectief te laten zien; eveneens: het onderwijssysteem, leermiddelen en methoden er naar te ontwikkelen; bij de opleiding de onderwijzers zin en functie van de openbare school bewust te maken. Dankzij de nieuwe houding, die de veel gelaakte neutrale onverschillige sfeer doorbreekt, ziet het er naar uit, dat de openbare school meer belangstelling gaat krijgen. Er is een groeiend inzicht in de waarde van de openbare school voor individu en gemeenschap. Alleen door denking, bewustwording van de grondslag van de openbare school behoedt voor verkapt confessionalisme. Dit kan ook beter begrip brengen voor die algemene school, die voor de verantwoordelijkheid komt van samenwerking van geestelijk gedifferentieerde groepen.

*) Stellingen als grondslag voor de rede, uit te spreken op het congres, op zondagmorgen 14 april 1957.

GEHOORD EN GELEZEN

Nieuws uit de gemeenschappen

In Amersfoort floreert al sedert geruime tijd een vrouwengroep, welke eens per week op een ochtend samen komt. Er is altijd een actueel onderwerp aan de orde, zoals onlangs de positie van de werkende gehuwde vrouw.

Amsterdam organiseert in een van de moderne scholen in Nieuw-West een familiedag. Documentaire films over het Midden-Oosten worden gedraaid, en de school wordt onder deskundige leiding bezichtigd.

Groningen heeft zich door een predikant laten inlichten, waar het religieus-humanisme eindigt en het vrijzinnig-protestantisme begint. Ongetwijfeld een aantrekkelijk onderwerp voor een diepgaande discussie.

In Apeldoorn heeft men als voorbereiding voor de gewestelijke studiedag een aantal gespreksavonden gehouden over de laag-ontwikkelde gebieden. Er is heel wat uit te voorschijn gekomen, hetgeen o.a. blijkt uit het artikel elders in dit blad.

Assen beschikt thans over „baby-sittende” H.J.G.-ers. Hopelijk hebben de leden nog iets voor ze te doen, want ze willen er de kas mee versterken.

In Den Haag belegden H.V., H.J.G. en Humanitas een gezamenlijke bijeenkomst, gewijd aan de rijpere jeugd. Als bijzondere attractie was er een tentoonstelling van schilderijen aan verbonden, vervaardigd door een lid. Goed idee!

Wageningen stelt de nieuwe leden in de gelegenheid, met elkaar en het bestuur kennis te maken. Met de nodige opluistering!

In Voorburg-Rijswijk blijft men voortdurend de aandacht vragen voor „eigentijdse” vraagstukken, zoals emigratie. Ook over huwelijksproblemen werd daar gesproken, hoewel dit meer iets is van alle tijden.

Utrecht worstelt met een maandblad. Het blad is er wel, maar het heeft nog steeds geen naam. Dat behoeft geen beletsel te zijn, want de Bond zonder naam functioneert ook. Maar ijverig door zoeken.

In Dordrecht komt weer een Belgische gast, n.l. Dr. Broeckx uit Antwerpen. De afstand is tegenwoordig ook geen bezwaar meer.

In Zwolle beschikt men sedert kort ook over een geestelijk raadsman. Ook het overige praktisch humanistische werk wordt daar stevig aangepakt.

Besluiten we deze keer met ons compliment aan Haarlem voor het keurig verzorgde nummer van Humanistisch Contact van maart. Tintelend van leven en bij de tijd!

Kort verslag hoofdbestuursvergaderingen

15 december 1956 te Amsterdam

De delegatie voor het I.H.E.U.-congres wordt samengesteld. Taken en mogelijkheden van het Verbond in de naaste toekomst worden opnieuw besproken aan de hand van een overzicht, samengesteld uit de daaraan in de vergadering van 27 oktober 1956 gewijde discussie. Voorzover geen directe afdoening mogelijk is, worden aanwijzingen voor een nadere voorbereiding van doeltreffende maatregelen, opgesteld.

De mogelijkheden worden aangegeven voor een scheppend onderzoek van beginselen en opvattingen.

Van de commissies ad hoc wordt de stand van zaken nagegaan en worden richtlijnen verstrekt voor de voortgang resp. beëindiging der werkzaamheden.

Een zitting van het congres 1957 zal worden gewijld aan de grondslagen van de openbare school.

26 januari 1957 te Amsterdam

Tal van ingekomen stukken en mededelingen vragen de aandacht. Jaarverslag en financiële stukken over 1957 worden behandeld en goedgekeurd.

Besloten wordt tot de benoeming resp. goedkeuring van de benoeming van zeven geestelijk raadslieden.

Er wordt een begin gemaakt met een bespreking van bepaalde aspecten van het gemeenschapswerk.

2 maart 1957 te Amsterdam

Besloten wordt tot de oprichting van een stichting „Steunfonds Praktisch Humanisme”. Ook de overige in het verband voorgestelde maatregelen verkrijgen de goedkeuring onder dankzegging aan de betrokken commissie voor de grondige voorbereiding.

Van gemeenschapszijde ingekomen congresvoorstellen worden van pre-advies voorzien.

Aan enkele gemeenschappen, die huishoudelijke reglementen ter goedkeuring voorlegden, zal worden verzocht deze op enkele onderdelen nader te bezien.

Voor een door de commissie „Mens en Maatschappij” reeds eerder ingediend rapport inzake het rasprobleem wordt de verdere behandeling vastgesteld. Een door de hoofdredacteur opgestelde nota inzake het redactiebeleid van „Mens en Wereld” leidt tot een uitvoerige gedachtenwisseling die in een aantal suggesties resulteert.

W. COENDERS,
Org. secretaris

BUREAUS VOOR LEVENS- EN GEZINS- MOEILIKHEDEN OP HUMANISTISCHE GRONDSLAG:

AMSTERDAM:

Hemonystraat 18-I

Spreekuren: maandag 13.30–14.30 uur;
donderdag 19.30–20.30 uur

UTRECHT:

Oudegracht 152

Spreekuur: dinsdag 19.00–20.00 uur

HAARLEM:

Van Dordtstraat 88

Spreekuur: woensdag 20.00–21.00 uur

EINDHOVEN:

Anna Paulownastraat 1

Spreekuur: 1e en 3e dinsdag van de maand
19.30–20.30 uur; 2e en 4e woensdag van de
maand 14.00–15.00 uur.

Congres 1957

13 en 14 april te AMSTERDAM

PROGRAMMA

zaterdag 13 april

14.30 uur	Ontvangst door het Gemeentebestuur.
15.00–16.00	Ontvangst en inschrijving.
16.00–18.30	1e zitting.
18.30–19.30	Pauze (broodmaaltijd).
19.30–21.30	2e zitting.
21.30–22.30	Cultureel programma.

zondag 14 april

10.00–10.20	Cultureel programma.
10.20–12.30	3e zitting.
12.30–14.30	Pauze (warme maaltijd).
14.30–17.00	4e zitting.

AGENDA

- I. Opening.
- II. 1. Mededelingen.
2. Notulen congres 1956.
- III. 1. Jaarverslag secretaris.
2. Jaarverslag penningmeester.
- IV. Voorstellen gemeenschappen.
- V. De Idee van de Openbare School, door Dr. J. C. Brandt Corstius.
- VI. Begroting 1957.
- VII. 1. Verkiezing Hoofdbestuur.
2. Verkiezing Financiële Commissie.
- VIII. Bestuursverdracht.
- IX. Rondvraag.
- X. Sluiting.

Congresvoorstellen

Amendement op voorstel Voorburg-Rijswijk:

In te voegen na de woorden „het verlenen van subsidie voor de bouw van kerken”:
„en voor het geven van godsdienstonderwijs en dergelijke kerkelijke activiteiten”.

(Amsterdam).

Toelichting:

De door de Gemeenschap Voorburg-Rijswijk gegeven toelichting geldt evenzeer voor subsidiëring van deze activiteiten.

PRE-ADVIES HOOFDBESTUUR:

Geen bezwaar.

ACCOUNTANTSVERKLARING

Aan het Hoofdbestuur van
het Humanistisch Verbond,
Oudegracht 152, Utrecht.

Mijne Heren,

Ingevolge Uw opdracht hebben wij de administratie van uw Vereniging over het jaar 1956 gecontroleerd.

De uit deze administratie samengestelde balans per 31 december 1956, aangevende een telling van f 276.439,04 en de rekening van baten en lasten over het jaar 1956, sluitende met een voordelig saldo van f 5.587,04, zoals opgenomen in het jaarverslag over 1956, werden door ons gecontroleerd en akkoord bevonden.

Hoogachtend,
BAKKENIST, SPITS & CO.

Amsterdam, 26 maart, 1957.

Verslag financiële commissie

Door de commissie werd het financiële beleid van het hoofdbestuur nagegaan aan de hand van de door het kongres vastgestelde begroting en de aan ons verstrekte rekening van baten en lasten voor het jaar 1956.

De begroting 1956 gaf een tekort aan van f 28.755, terwijl de rekening van baten en lasten een voordelig saldo te zien gaf van f 5.587,04, zodat het resultaat f 34.342,04 gunstiger was, waarbij nog in aanmerking moet worden genomen, dat de kosten jubileumviering ad f 14.243,06 geheel ten laste van het jaar 1956 werden geboekt en niet ten laste van het jubileumfonds. Aan bijzondere giften en legaten kwam binnen f 22.275,42, terwijl bovendien de verkoop van het perceel Bleijenburgstraat een winst opleverde van f 8.500,—.

O.i. is het zeer verheugend dat „De Ark” een gunstig resultaat opleverde van f 7.236,62. Begroot was een tekort van f 1.330,—. De post „Publiciteit” leverde een gunstig resultaat op van f 5.939,04 (volgens begroting f 2.065,—) waarbij het meest verheugende resultaat was, dat „Mens en Wereld” met een voordelig resultaat van f 1.641,71 te voorschijn kwam.

Een en ander geeft de commissie aanleiding met genoegen te konstaten, dat het financiële beleid over 1956 uitstekend is geweest.

De commissie kwam bij het bezien van de verschillende posten o.a. tegen de periodiek „Puntjes op de I” en vroeg zich daarbij af of dit orgaan wel in een behoefte voorziet. De indruk was, dat deze periodiek weinig gelezen werd, en naar het oordeel van de commissie de scholing in dit orgaan niet naar voren kwam en als mededelingenblad zeker geen maandelijks orgaan noodzakelijk is.

Met de balans per 31 december 1956 kan de commissie zich verenigen, waarbij buiten beoordeling bleef de waardering van de verschillende posten. Wij zijn het volkomen eens met de reservering van de bijzondere fondsen.

De financiële commissie 1956
G. C. F. LEYDEKKERS
P. RIJKEE
A. SCHUUR

Een lid schrijft:

Mijn mening is, dat de denkbeelden van het humanisme in grotere mate en langs nieuwe wegen toegankelijk gemaakt moeten worden voor die lagen van de bevolking, voor wie het contact met het Verbond niet of nauwelijks mogelijk is, door de meer of minder grote hoogte van het academische niveau, waarop een zeer groot en zeker het belangrijkste deel van het verbondsleven zich afspeelt.

Volledig erkend moet worden:

1e dat dit probleem ongetwijfeld niet nieuw is en ook uitwerking heeft gekregen in tal van publicaties in Mens en Wereld zowel als in een deel van de radio-uitzendingen op zondagmorgen.

2e dat een doordringen tot de abstracte achtergronden van menselijk leven in een, voor de intellectueel minder geschoolden bevattelijke vorm meestal bijzonder moeilijk, soms zelfs onmogelijk is, en zeker naar de kwaliteit door de gestelde eis ongunstig beïnvloed wordt.

3e dat bij de oprichting van het Humanistisch Verbond en ook gedurende de betrekkelijk weinige jaren van zijn bestaan de leiding opzettelijk zal hebben gestreefd naar een concentratie van een geestelijke kwaliteit op het hoogst bereikbare niveau met afwijzing van een „popularisering”, die het gevaar kon inhouden, dat de nog zo jonge constellatie van humanistische beginselen zou afbrokkelen en verwateren.

Het is desondanks niet mogelijk om de gestelde eis – het brengen van humanistische beginselen tot de intellectueel minder geschoolde bevolkingsgroepen – met bovenstaande of soortgelijke argumenten af te doen. Evenmin wordt deze eis gesteld met de uitsluitende bedoeling om „het humanisme” te „propageren” of zijn positie te versterken. Het probleem wordt veel meer gesteld in de overtuiging, dat het bestaan van het Humanistisch Verbond als „geestelijk tehuis voor buitenkerkelijken” in de nabije toekomst hiermee gemoeid is. Een dergelijk tehuis kan ik mij niet voorstellen als een gebouw, dat slechts enkele torenkamers bevat alsmede de meest noodzakelijke trappenhuizen of liften daarheen, terwijl de miljoenen geestelijk „woningzoekenden” niets overblijft dan het bouwsel of van buitenaf met omhooggeheven kinnen aan te zien of het de rug toe te keren, daar het voor hen niet toegankelijk is.

Hoe bevredigend de gedachte ook mag zijn – wanneer men mij toestaat het risico der vergelijking nog even op mij te blijven nemen – dat de humanistische vuurtoren dan toch maar stevig opgericht staat als een lichtend baken in de steeds woester kolkende oceaan van het beginselloze nihilisme, de „wij-zijn-niets-mentaliteit”, de eerste en belangrijkste daad van mens tegenover mens is, geestelijke waarden voor hem levend te maken, hem de betekenis van het gebonden zijn aan een eigen overtuiging te tonen en dit alles onder de onherroepelijke voorwaarde, dat zijn menselijke waardigheid niet afhankelijk is van zijn intellectueel ontwikkelingspeil.

Als het hoofdartikel van een recent nummer van Mens en Wereld verschijnt onder de titel: „Dit geeft te denken”, zou ik willen zeggen: laat ons dit dan ook doen! Laat ons het, uit de nood van geestelijke leegte voortkomende vandalisme van grote groepen jongeren niet alleen signaleren. Laat ons begrijpen, dat bij nog veel grotere groepen van alle leeftijden diezelfde nood uit eenzelfde „leven-zonder-inhoud” voortkomt en dáár het schrijnendst is, waar zij géén uitlaatkleppen vindt. Laten wij inzien, dat zeer vele van de groepsgevoel en individuele ontsporingen van mensen in onze tijd in deze nood hun oorsprong vinden; dat hier de voornaamste wortel ligt voor

wat ik zou willen noemen de razende, steeds toenemende, steeds meer mensen meeslepende „jacht naar het kwantitatieve”, naar méér snelheid, méér eten, méér drank, méér vakantie-kilometers, méé vrouwen, méér kleren, méér...

En laten wij er niet slechts over denken en over blijven denken, maar laat ons tegen de draaikolk van dit geestelijke vacuüm strijden. De laagontwikkelde gebieden van de menselijke geest liggen dichterbij dan wij dikwijls menen en het gevaar van deze lage ontwikkeling bedreigt m.i. een menselijke samenleving naar onze humanistische beginselen meer dan wát ook. De strijd zal moeilijk zijn, lang en dikwijls tevergeefs en hopeloos. Maar het is mijn overtuiging, dat dit de eerste en belangrijkste taak van mensen tegenover medemensen is. Wordt de strijd voor het brengen van een geestelijke levensinhoud aan de grote massa eenvoudige mensen in het Humanistisch Verbond niet blijvend voorop gesteld dan valt te vrezen, dat het ernstige en schijnbaar met succes bekroonde streven der huidige generatie van „moderne humanisten” in het oog der historici niet meer zal lijken dan een opzienbarende stroming, die bij een smalle bevolkingslaag in beperkte mate weerklink vond.

Wat zijn nu de middelen die – naast de reeds toegepaste – voor deze taak gebruikt kunnen worden. Een eerste richtlijn is: de gemiddelde Nederlander moet niet eerst in een arbeiderskamp, een ziekenhuis, een gevangenis of de militaire dienst terecht komen om zonder meer in contact te kunnen treden met een humanistisch raadsman die hem op eenvoudige en begrijpelijke wijze vertrouwd kan maken met de denkbeelden van het moderne humanisme. „Het is nu eenmaal niet gemakkelijk”, heb ik als argument horen gebruiken, „om een ingewikkelde zaak als het humanisme op eenvoudige wijze onder woorden te brengen.”

Het is dat wel. Mensen van elk geestelijk niveau, tot het allerlaagste, kunnen vervuld zijn – en gelukkig kennen wij allen de voorbeelden – van ware en zuivere levensidealen, die zij in elk woord en elke handeling bewust of onbewust uitdragen. Gewone menselijkheid is, als zij iemands geest vervult, als zij hem van méér waarde lijkt dan iets anders in het leven, voldoende om hem tot drager en na weinig vorming tot uitdrager van humanistisch levensbewustzijn te maken.

Op welke wijze een landelijke actie van ons verbond georganiseerd zou moeten worden om een groot aantal vrijwillige raadslieden of contactpersonen aan te trekken, te selecteren, te vormen en aan het werk te zetten, vereist overleg op groter basis en valt op dit moment buiten mijn bestek.

Hoewel zeer onvolledig, worden echter een aantal mogelijkheden aangeduid.

In het bedrijfsleven zijn de z.g. personeelskeren, besturen van personeelsverenigingen en in kleinere bedrijven de personeel-verzorgers (E.H.B.O.-ers, loonadministrateurs etc.) uiterst belangrijke contact-punten. De functionarissen uit deze groepen staan in grote delen van ons land in meerderheid sympathiek tegenover de humanistische beginselen. Wie de praktijk van deze instanties kent, weet, dat het personeel in elk bedrijf enkele figuren – doorgaans uit de vermelde groepen – kent, met wie een grote meerderheid der bedrijfsgenoten met vaak overstelpende openhartigheid zijn persoonlijke levensproblemen bespreekt, zijn „hart uitschudt” zoals dat heet. Deze functionarissen zullen door een systematische actie met inschakeling der leden van het Verbond benaderd moeten worden en zullen in vele gevallen zelfs gaarne bereid zijn tot groepsgewijze voorlichting, organisatie van discussie-avonden etc. aan hand van te verstrekken materiaal.

In de verenigingswereld bestaat naast het eigenlijke doel der vereniging (sport, amateur-toneel, natuur- en dierenbescherming etc.) dikwijls onder de leden gezamenlijke activiteit in de vorm van debating-avonden, lezingen etc. Hier kunnen op soortgelijke wijze contacten worden gelegd.

Naast deze groepsactiviteiten kunnen langs meerdere wegen de adressen van vrijwillige raadslieden van het H.V. bekend gemaakt worden, zodat een ieder daar op bepaalde uren zonder enige verplichting ontvangen en aangehoord kan worden. Men stelle aan de scholing van deze vrijwillige raadslieden geen al te hoge eisen. Zij zullen het niveau van de talloze psychometristen en kaartlegsters gemakkelijk overtreffen.

Is de urgentie van het hier gestelde eenmaal erkend, dan zullen gemakkelijk een groot aantal verdere mogelijkheden tot benadering van grote groepen gevonden worden, waarna een keuze van de het eerst te realiseren wegen zal moeten volgen. Daarom zal hier met deze aanduidingen worden volstaan. In eerste instantie zal een actie niet gepaard moeten gaan met het werven van leden. Lid van het H.V. wordt men op grond van onbeïnvloed initiatief. Ongetwijfeld zal echter de voorgestelde activiteit tot een structurele toename van het ledental van het H.V. leiden, resp. een helaas bestaand verloop van leden uit de eenvoudige bevolkingslagen tot stilstand brengen.

E. GERSON LOHMAN

Gevraagd op het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond:

Een assistent van de administrateur
(mannelijk of vrouwelijk)

Taak:

Het ondersteunen van de leidinggevende en toezichhoudende taak van de administrateur, het zelfstandig verrichten van sleutel-werkzaamheden en het waar nodig bijspringen in de uitvoering van alle werkzaamheden in de organisatie.

Vereisten:

Ruime en veelzijdige kantoorervaring, in het bijzonder op administratief gebied; tact in de omgang met mensen; grote accuratesse; ordenend vermogen. Bij voorkeur middelbare schoolopleiding en praktijkdiploma boekhouden. Humanistische gezindheid.

Voorwaarden:

Honorering afhankelijk van ervaring en opleiding. Pensioenregeling. Sollicitanten moeten bereid zijn zich aan een psycho-technisch onderzoek te onderwerpen.

Brieven aan het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Gevraagd op het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond

geroutineerde Stenotypiste

Taak:

Na korte aanwijzingen het zelfstandig behandelen van brieven in de moderne talen, voornamelijk Nederlands en Engels.

Vereisten:

Ruime ervaring. Bij voorkeur middelbare schoolopleiding. Grote accuratesse en ordenend vermogen.

Voorwaarden:

Honorering afhankelijk van opleiding en ervaring. Pensioenregeling.

Brieven aan het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Verantwoording van giften

Giften tot ieder bedrag zijn ons welkom. In „In en Om” worden de ontvangen giften regelmatig verantwoord, zoals ook hieronder weer geschiedt. Bovendien ontvangen de schenkers van giften van f 10,- of hoger een door de penningmeester getekende ontvangstbevestiging.

Wij verzoeken aan alle gevers op de juiste verantwoording van hun giften toe te zien en eventuele omissies rechtstreeks aan de penningmeester te melden. Adres: W. C. Koppenberg, Stationsplein 15 I, Hengelo (O.).

I. Jubileumfonds

Giften van algemene leden, niet-leden en instellingen.

J. R. van A. te U. f 10,-; J. H. van W. te D. f 10,-; Chr. A. v. D. te B. f 2,50; J. v. H. te P. f 10,-; K. J. v. Z. te B. f 10,-; A. J. S. te A. f 15,-; A. v. d. L. te L. f 5,-; J. C. v. d. E. te R. f 5,-; P. J. B. te R. f 10,-; F. H. te G. f 10,-; A. C. K. te A. f 10,-; D. P.-De B. te W. f 10,-; C. B. te D. f 10,-; C. J. H. S. te D. f 15,-; M. B. te D. f 5,-; C. H. V.-Van D. te D. f 10,-; Alb. v. d. L. te L. f 5,-; H. v. d. K. te R. f 10,-; W. van B. te O. f 2,-; M. van N. te J. f 16,-; H. van S. te E. f 10,-; H. C. C. te E. f 50,-; De C. te D. f 5,40; J. F. B. te de B. f 5,-; J. H. H. te D. f 10,-; G. B.-W. W. te T. f 10,-; B. van W. te H. f 25,-; C. H. van E. te Z. f 1,-; M. B. te den B. f 10,-; J. Z.-H. te B. f 10,-; J. R. te O. f 2,50; dr. Z. te B. f 10,-; G. de J.-Van E. te C. f 5,-; H. H. van G. te L. f 10,-; H. de J. te V. f 10,-; W. de V. te H. f 10,-; C. W. Z. te H. f 10,-; L. van G. te M. f 5,-; M. de M.-H. te E. f 5,-; K.-A. te U.S.A. f 4,73; S. M. te B. f 4,50; C. V. te M. f 10,-; J. H. te E. f 7,50; N. W.-E. te W. f 2,50; J. S. te D. f 25,-; W. v. d. L. te B. f 10,-; C. S. te A. f 25,-; Gew. Fr. f 92,25; P. W. v. d. V. te A. f 32,50; A. V. D. te M. f 25,-; G. de G. te K. f 10,-; G. J. R. te A. f 10,-; W. A. te O. f 18,98; M. B. te C. f 10,-; P. C. J. L. te C. f 25,-; N.N. f 10,-; B. te B. f 5,-; P.-S. te H. f 2,50; P. S. te H. f 2,50; A. van W. te H. f 10,-; M. B. te H. f 10,-; J. D. te H. f 2,50.

Collecte congres Arnhem 1955 f 471,60; J. S. te B. f 50,-; Collecte Krasnapolsky te Amsterdam f 382,11; v. d. B. te A. f 200,-; J. R. van D. te 's-G. f 500,-; Fonds te A. f 500,-; L. E. B. te U. f 25,-; N. te E. f 10,-; N.N. te A. f 1000,-; H. te U. f 10,-; N.L. te K. f 25,-; I. C. I. te R. f 100,-; B. S. te B. f 100,-; D. P. te B. f 1000,-; H. S. & Co. te A. f 25,-.

Totaal f 5.148,57.

De via de gemeenschappen of rechtstreeks van tot een gemeenschap behorende leden binnengekomen giften werden aan de gemeenschappen bevestigd en derhalve in deze verantwoording niet opgenomen.

II. Laatste verantwoording over 1956

Opbouwfonds

Volgens vorige verantwoording f 7.565,33. Hiervan over te brengen naar Fonds Geestelijke Verzorging f 3.000,- en naar de Ark f 1.000,-. Blijft f 3.565,33.

J. O. W. te W. f 300,-; C. H. S. te D. f 202,40; R. M. te 's-Gr. f 6,-; E. A. B. te Z. f 4,-; C. R. te V. f 5,-; M. v. E. te 's-Gr. f 75,-; L. R. te E. f 4,-; H. J. B. te A. f 25,-; A. G.-v. E. te 's-Gr. f 10,-; J. P.-O. te D. f 2,50; H. M. D. te R. f 5,-; G. H. S. te D. f 229,12.

Totale verantwoording over 1956 f 4.433,35.

Fonds Geestelijke Verzorging

Vorige verantwoording f 3.330,50. Bij van Opbouwfonds f 3.000,-. Totaal f 6.330,50.

H. J. B. te A. f 25,-.

Totale verantwoording over 1956 f 6.355,50.

Scholing raadslieden in de arbeiderskampen

C. A. V. te H. f 600,-.

Stichting de Ark

Van Opbouwfonds f 1.000,-.

O. W. K. te A. f 450,-.

Totaal f 1.450,-.

III. Eerste verantwoording over 1957

over de maanden januari en februari 1957.

Opbouwfonds

J. B. te H. f 20,-; W. A. R. te E. f 50,-; J. D. D. te A. f 20,-; A. v. d. M. te H. f 6,-; K. R. te B. f 2,-; L. v. G. te M. f 5,-; Gem. Wageningen f 20,-; G. B. te D. f 500,-; C. S. R.-M. te R. f 100,-; B. D.-v. d. H. te 's-Gr. f 5,-.

Totaal f 728,-.

Fonds Geestelijke Verzorging

G. W. S. te A. f 100,-.

Zomerprogramma 1957

Hum. Verbond:

FAMILIEKAMPEN:

Volgeboek.

KINDERKAMPEN:

a. Voor kinderen van 7 t/m 12 jaar in de „Korenbloem” te Elspeer; 27 juli-3 augustus.
Leiding: G. Hillmann.
Prijs: f 36,-.

b. Voor kinderen van 13 t/m 15 jaar wordt een tentenkamp gehouden; max. aantal deelnemers 20; data: 27 juli-3 augustus.
Leiding: Echtbaar van Opijnen.

Prijs: ± f 26,-, + f 2,50 voor excursies.

Inlichtingen en opgaven bij De Ark, Nunspeet.

KINDERKAMPEN

worden in „De Ark” onder deskundige leiding gehouden van 27 juli t/m 31 augustus.

Voor deelname aan Familie- en Kinderkampen kunt u zich opgeven bij „De Ark”, Belvédère-laan 14, Nunspeet. Tel. 03412-2404.

Het

Information Bulletin

van de

International Humanist and Ethical Union

houdt U regelmatig op de hoogte van het nieuws van de bij bovengenoemde organisatie aangesloten humanistische verenigingen in Amerika, Engeland, België, Zuid-Afrika, India enz.

Versijnt elke drie maanden in de Engelse taal

Abonnement: f 3.— per jaar

Centraal Bureau Humanistisch Verbond
Oudegracht 152, Utrecht
Tel. 10163, Giro 30'

Socrates-Conferentie

18 en 19 mei

De humanistische stichting Socrates organiseert op 18 en 19 mei een studieweekend over de onderwerpen: „Levens-overtuiging”, „Persoonlijk leven”, „Maatschappelijk leven” en „Organisatie”. De conferentie vindt plaats in het Erasmus-huis, Oudegracht 152, Utrecht. De deelneming staat voor iedereen open. Kosten: f 3,50 (voor contribuanten en donateurs gratis). De gelegenheid bestaat bij geestverwanten in Utrecht de nacht door te brengen. Aanmeldingen en inlichtingen: Secretariaat Socrates, Oudegracht 152, Utrecht.

Hum. Jongeren Gemeenschap:

Van 3-11 augustus een KAMP IN DE ARDENEN (België), bij La Roche.

De heen- en terugreis kunnen evt. per bus gemaakt worden. Reiskosten ± f 20,-.

Prijs: f 35,-. Nemen meer dan 30 personen deel, dan f 30,-.

Hum. Jeugd Beweging:

ZOMERKAMPEN

13-20 juli een kamp in Zelhem (bij Ruurlo). Mentor: W. Geerts.

20-27 juli eveneens in Zelhem, en van 17-24 aug. St. Maartenszee (ten noorden van Petten).

Prijs: f 25,-, voor ieder kamp.

Leiding: Kampraad van deelnemers, met advies van kampmentor.

Leeftijd: 15-21 jaar.

Inlichtingen: Kamporganisatie H. J. B.:

Erik van Praag, Pr. Mariannelaan 195, Voorburg.

Studenten Vereniging op Hum. Grondslag:

Twee TENTENKAMPEN voor Middelbare en Mulo-scholieren.

a. Voor leerlingen van 12 t/m 15 jaar, te Exloo (Drente) in de week van 16-23 juli.

Prijs: f 30,-.

Leiding: leden van de S.V.H.G.

b. Voor leerlingen van 15 t/m 19 jaar in de Ardennen (België) in de buurt van La Roche, van 26 juli-2 augustus.

Prijs: f 60,-.

Leiding: leden van de S.V.H.G.

Inlichtingen en opgaven voor de S.V.H.G. kampen richten aan de heer J. Westenbergh, van Breestraat 39, Amsterdam.

Het Paaskamp gaat in op zaterdagmiddag 20 april en eindigt op maandag 22 april na het avondeten. De heer en mevrouw Geusebroek uit Amsterdam hebben de leiding.

De prijs bedraagt f 15,-, voor kinderen beneden 11 jaar f 12,-.

De Bejaardenbijeenkomst kan dit jaar niet in september plaats hebben. De bijeenkomst zal worden gehouden van zaterdagmiddag 4 mei tot zaterdagochtend 11 mei na het ontbijt.

De prijs bedraagt f 35,-. De leiding berust bij de heer en mevrouw Dijkstra.

Het Pinksterkamp gaat in op zaterdagmiddag 8 juni en eindigt op maandag 10 juni na het avondeten. De heer en mevrouw Bosman uit Amsterdam hebben de leiding.

De prijs bedraagt f 15,-, voor kinderen beneden 11 jaar f 12,-.

Indien men aan bovenstaande groeps-bijeenkomsten wil deelnemen, geve men zich zo spoedig mogelijk op bij „De Ark”.

Een bijzonder geschenk

Het onderstaande is een gedeelte van de lezing die Mr. Abel Harzberg tijdens de boekenweek in Utrecht heeft gehouden:

Tijdens een ontvangst, aangeboden door het Gemeentebestuur van Utrecht ter gelegenheid van de boekenweek, sprak de schrijver mr. A. Harzberg o.a. het volgende over het geschenkboekje *De Nacht der Girondijnen*.

Het is een boekje over Westerbork, het doorgangskamp van de Joden, die van uit Nederland naar de vernietigingskampen in Polen gezonden werden. Ik heb mij bij een vroegere gelegenheid reeds eenmaal in de onderhavige materie verdiept. Ik heb er toen op gewezen, hoe de mensen in Westerbork eigenlijk niets anders waren dan vallende bladeren, niet alleen zonder wortel, maar ook zonder stam, zonder tak of twijg, wetend alleen dat zij vielen, of liever ter aarde dwarrelden, afhankelijk van de wind en van iedere luchtstroom, zonder enig verband met elkaar, laat staan met een maatschappij. Westerbork is een ander woord voor de dag van het laatste gericht. Er is nergens meer steun, niet materieel en niet geestelijk, ieder is aangewezen op zichzelf en op zichzelf alleen. Een volslagen en absolute wanhoop treedt in en maakt zich van allen meester. Men zoekt nog wel hulp, maar men vindt die slechts bij uitzondering en dan nog weet men, dat deze tijdelijk is. Het transport naar Polen wordt misschien een week, hoogstens enkele weken uitgesteld. Mannen kunnen hun vrouwen niet meer beschermen, ouders zien alle kans verloren gaan om hun kinderen te redden. Kinderen moeten machteloos voor eeuwig van vader en moeder afscheid nemen. Er zijn ook wezen, zieken, blinden, kreupelen, krankzinnigen, zwangere vrouwen, stervenden, zuigelingen, er worden ook kinderen geboren, en alles, alles, alles, wordt elke dinsdag, week in week uit, in een lange trein van vrachtwagens geladen, met bestemming: Polen. Twee jaar lang. Drie en negentig keer.

Wat is Polen? Men weet het niet zeker. Men weet alleen dat er iets afgrijselijks dreigt. Men gelooft niet aan de dood. Ook zij, die de gaskamers zijn ingegaan, hebben daar niet aan geloofd? Waarom niet? Omdat men overmeesterd is door angst. Men dringt de gedachte weg. Maar hoe meer men dat doet, hoe meer men die angst voelt groeien.

Over dit alles handelt dit boekje en Gij zult dus verwachten, dat het bijzonder somber lec-

tuur moet zijn, zoals mijn woorden tot nu toe u weinig aangenaam in de oren hebben geklonken. U zult U zelfs afvragen, hoe men zulk een boekje kiezen kon als geschenk in de boekenweek, hoe men dit in een oplage nog wel van 150.000 exemplaren de lezers bij wijze van propaganda voor het boek, kosteloos aanbieden kan. Luistert u verder. Dit is een sterkend, het is een hartverheffend boekje, zoals u er weinig in de Nederlandse literatuur tegen komen zult. Misschien moet ge naar de beste gedeelten uit het werk van Dostojewski teruggaan, om iets gelijkwaardigs te vinden.

Het beschrijft een nauwelijks voorstelbare liederlijkheid. Mensen, de hoofdpersoon niet uitgesloten, vervallen tot de diepste laagheid, waartoe een mens vervallen kan. Er is als achtergrond een amorphe, jammerlijke massa, die niet zedelijk en niet onzedelijk, niet religieus, en niet a-religieus maar met een doffe voortzetting van sociale tradities, meer uit gewoonte dan uit noodzaak, zwijgend, zonder enig verzet, zelfs zonder opstandigheid, en alleen in een verlamdende, verstikkende bitterheid, zijn lot ondergaat.

Tegen deze achtergrond tekent zich een grenzeloze zelfzucht af, speelt zich een weerzinwekkende corruptie af voor geld, of voor een laatste bevrediging ener zwoele sensualiteit. En wat gebeurt er *in wezen*? Plotseling, voor alle betrokkenen en voor de handelende personen volmaakt onverwacht, voltrekt zich, volkomen spontaan, zonder enige aansporing van buiten, zonder enige prediking, zonder enig afwegen zelfs van goed of kwaad, een volledige ommekeer. Zoals een bliksemschicht zich uit de zwarte wolken ontlaaft, maar nog onverwacht, omdat hier geen ervaring bestaat, waarop men af kan gaan, ontlaaft zich uit de diepste zedelijke verwordenheid, een beslissend element: menselijkheid. Van het ene ogenblik op het andere offert een kampset zich op voor kinderen, die zij niet kent, met wie zij niets te maken heeft, of werpt een man, die geen ander doel heeft gekend dan zichzelf te redden, zijn leven weg om iets te verdedigen, dat niet hem, maar een ander heilig was en aangerand werd. Met een elementaire kracht, door niemand opgewekt, door niemand geleid, spuit uit een moeras van gemeenheid, de humaniteit omhoog. Ja, hemel hoog!

Dit boekje is geen fictie. Het is een verslag van werkelijk gebeurde feiten, en dit is van de grootste betekenis. Het is een document en het

handelt als zodanig over een der diepste levensproblemen, die wij kennen. Wij hebben ons zo dikwijls afgevraagd: Wat is de bron der menselijke normen, der zedelijkheid, der wederkerige verantwoordelijkheid, der liefde, hoe zijn de mensen er eigenlijk toe gekomen elkander te ontzien, en waarvandaan komt het rechtsgevoel? Wij hebben zo vaak gehoord, dat dit alles geboren is uit opportuniteit, uit de noodzakelijkheid om samen te leven, uit de onmisbaarheid ener wederkerige bescherming. En hier ineens, in omstandigheden, waarin geen maatschappij meer bestond, en geen wederkerige menselijke betrekkingen, waarin ieder óf de strijd om het bestaan heeft opgegeven, óf hem verder voert uitsluitend ten behoeve van zichzelf en zonder de geringste zorg voor anderen, en ook zonder dat het oordeel van anderen enige waarde voor hem heeft, of zijn gedragingen bepaalt, hier waar zedelijke normen waarlijk nutteloos zijn en het in acht nemen daarvan zelfs het grootste levensgevaar met zich meebrengt, hier plotseling is de mens een zedelijk levend wezen, ook dan, als hij zich voorgenomen heeft het niet te zijn.

Hij is zelfs niet in staat in zijn onverschilligheid te volharden, ja uit geestelijk zelfbehoud wordt hij ondanks zichzelf gedreven naar een uiterst verantwoordelijkheidsgevoel. Hij offert daarvoor zijn leven op, dat hem een ogenblik tevoren nog het kostbaarste van alles scheen.

Dit is een bijdrage tot de mensenkennis, die wij niet mogen veronachtzamen, die ons reden geeft tot vreugde, tot kracht, tot hoop. Want wat wij een ideaal hebben geacht blijkt echt te zijn, en in ons te leven. De norm heeft *autonome* betekenis.

Homo homini homo, is het motto, waaronder dit boekje aan de beoordelings-commissie is ingezonden. De mens is den mens een mens. Dit boekje brengt ons deze waarheid niet in de vorm ener theoretische wetenschappelijk-sociologische stelling, maar in de vorm van feitelijke voorbeelden, voor de hardheid waarvan wij niet opzij kunnen gaan.

Homo homini homo. Dit staat niet alleen boven dit boekje, het heeft boven Westerbork, en Auschwitz, en Bergen-Belsen gestaan in onzichtbare letters, waarbij het volkomen onverschillig is, hoeveel of hoe weinig mensen daaraan hebben geleefd. Homo homini homo. Het staat overal boven, waar mensen werkelijk worden beproefd. Boven onze hoofden en in onze harten staat het, en misschien, misschien mogen wij hopen, dat, indien dit voldoende tot ons doordringt, dit ook in staat zal zijn ons voor verdere beproevingen te behoeden.

Wat doen we tegen de verveling?

Louis Hoyack heeft in „De filosofie der verveling” (besproken in Mens en Wereld IX, 17, 4 sept. 1954) het merkwaardige verschijnsel van de verveling aan een wijsgerige analyse onderworpen. Het boekje „*De weg maakt een cirkel. Beschouwingen over het wezen van tijd en verandering*” (uitgaven van N. Kluwer, Deventer 1956, prijs f 5,75) gaat nog even op dit thema verder: Hoofdstuk VI behandelt o.m. de opvattingen van Pascal, Vauvenargues, Helvetius, Inayat Khan, Leopardi, Balzac en J. C. Bloem over de verveling. Tegenover de verveling ziet de schrijver het leven als rusteloze activiteit en voortdurende verandering. In het negatieve fenomeen van de verveling worden we ons

existentieel bewust van het veranderen en het leven-in-de-tijd. In enkele boeiende bespiegelingen voert de schrijver ons mee naar misschien voor ons weinig vertrouwde gedachtenwerelden. Misschien is hij voor menige humanistische lezer moeilijk te volgen vooral wanneer hij zich begeeft in „kosmische extrapolaties”, en ook zullen humanistische lezers het niet overal met hem eens kunnen zijn in de mythologisch-gods-dienstige opvattingen over de kosmologie. Maar voortdurend zal de lezer getroffen worden door treffende gedachten en door een verrassend betoog, zo bv. op pp. 92-98 over de rol van het „toeval” in de geschiedenis. Misschien komt de schrijver in een volgend boekje toe aan de grote ontdekking in het Boeddhisme dat „verveling” en „rusteloze verketening” twee kanten zijn van eenzelfde waarheid, en dat daarboven uit gaat de tegenstellingsloosheid van het tijdloze nirwana. In de ervaring van het diepste geluk valt alle besef van tijd en verandering, en van alle verveling weg. Maar de rusteloosheid van ons tijdsgewricht geeft ons weinig gelegenheid tot zulk een ervaring, en doet ons jagen naar afleiding en sensatie met als gapende afgrond daarnaast de zathed der verveling. K. S. L.

Lezingen voor de Vara

7 april: H. J. J. Lips:

Ik geloof in de jeugd.

14 april: Dr. J. C. Brandt Corstius:

Wonder en geen wonder.

H. LIPS

Rekenschap

Het maartnummer van Rekenschap, waarmee de vierde jaargang opent, bevat allereerst een In Memoriam Prof. Mr. R. Kranenburg van de hand van Mr. Dr. J. In 't Veld. Hij schetst daarin de betekenis voor het moderne humanisme van het evenredigheidsbeginsel, door de ontslapen rechtsgeleerde geformuleerd na een empirisch-analistisch onderzoek van de werking van het rechtsbewustzijn.

Voorts drukt Rekenschap het tweede deel van Mr. H. B. J. Waslanders rede over Humanisme als grondslag voor politieke keuze af, gevolgd door de tekst van een belangwekkende rede, door W. A. Braasem uitgesproken over Arthur Schnitzler bij de herdenking van diens sterfdag op 21 oktober 1956, geïllustreerd met een portret van deze Oostenrijkse schrijver, een facsimile van zijn handschrift en een serie alleraardigste silhouetten.

Mr. Dr. H. J. Roethof schildert in een uitvoerige beschouwing de internationale positie van Nederlandse Nieuw Guinea, waarna het nummer sluit met een artikel „In alle ernst” van dr. J. P. van Praag, een bespreking van dr. H. Kraemers „Kerk en Humanisme”. Vooral om dit glasheldere betoog, grotendeels een humanistisch antwoord op Kraemers kernvraag „Wat zegt ge van de ontmoeting met Christus?”, wensen wij dit nummer van Rekenschap zeer vele lezers toe.

Mohamad Iqbal

Mohamad Iqbal (1873-1938) kan als de geestelijke vader van de moslimse staat Pakistan worden beschouwd. Hij werd geboren aan de grens van Kasjmir, waar ook Nehroe vandaan komt. Levende in een tijd waarin moderne wetenschap en maatschappelijke hervorming voor de orthodoxe godsdienst een onontkoombare uitdaging vormen, heeft hij met zijn veelzijdige begaafdheid getracht tussen Oost en West, tussen traditie en vernieuwing, tussen het Eeuwige en het tijdelijke een brug te slaan. Wij geloven niet dat hij hierin is geslaagd. Maar zijn poging blijft daarom niet minder belangwekkend.

Het boekje van L. A. V. M. Metzmaekers en Bert Voeten, *De roep van de karavaan, Mohamad Iqbal, dichter van Pakistan* (uitgave van M. Nijhoff, 's-Gravenhage 1956, prijs f 4,50) is zeer geschikt om als eerste kennismaking met deze nog veel te weinig bekende figuur te dienen, die wijsgeer, theoloog en staatsman, maar bovenal dichter was. Het werk bevat een voorwoord van H. E. de Begum Liaquat Ali Khan, een algemene inleiding, een beschouwing over Iqbal's poëtische werk, en een keur uit zijn gedichten. Al deze gedichten dragen een sterk godsdienstige inslag en zullen daarom de humanistische lezer misschien weinig aanspreken. Op p. 37 lezen we het volgende citaat uit zijn grote dichtwerk „Hemels gedicht”:

„In het Westen is het intellect de bron van het leven,
In het Oosten de liefde.

Slechts via de liefde echter heeft het intellect contact met de werkelijkheid,
En het intellect geeft stabiliteit aan het werk van de liefde.

Sta op en leg de grondslagen van een nieuwe wereld
Door een huwelijk van intellect en liefde.”

K. S. L.

Nederlandse vrienden, die deze zomer hun vakantie in het Teutoburger Woud willen doorbrengen, kunnen kamers met stromend water en ontbijt huren voor DM 4,-. Aanvragen te richten tot: Dr. Stiefel, Bestuurslid „Deutscher Volksbund für Geistesfreiheit E.V.”, Heiligenkirchen b. Detmold, Lippe, Duitsland.

Inwijdingsriten

Het boek van J. Kruisheer, uitgegeven bij L. J. C. Boucher (Den Haag) en getiteld „De Inwijdingsriten, Mythen en Legenden der oude Mysteries”, draagt tot motto: „Geen Godsdienst boven Waarheid” en dit gaf moed om aan de drieëndertig hoofdstukken te beginnen, ondanks dat een eerste doorbladeren me een schrik had bezorgd door de ontelbare hoofdletters. Voorts maakt het Voorwoord nog het voorbehoud, dat het boek bestemd is „voor de gemiddelde lezer die niet aan abstract denken (sic!) gewend is” en „voor wie het toch leesbaar zou zijn.” Het blijkt verder bij lezing, dat onder waarheid, hier steeds met een kapitale letter geschreven, soms vreemde dingen worden verstaan. Eerst wil ik voor u een paar regels van blz. 151 overschrijven:

„Voorzichtig, gelijdelijk, in natuurlijke groei dient dit alles” (het dierlijk lichaam leren zich te voegen naar de Wil, d.w.z. de wil van de Levengever) „te worden bevorderd. De wetenschap bijvoorbeeld dat een volmaakt fysiek lichaam van de Volmaakte Mens bijna geen of uiterst weinig voedsel van node heeft, zal er niet toe mogen leiden het lichaam nu reeds het wel nodige voedsel te onthouden zo lang het nog niet zeker daarbuiten kan. Slechts wanneer de begeerte naar voedsel zonder dat de gezondheid er onder lijdt, wegblijft, kan de tijd wellicht gekomen zijn dit als een teken te beschouwen dat wij, steeds geringere hoeveelheden tot ons te nemen, de uiterste grens zouden kunnen gaan zoeken van wat voor ons levensonderhoud onmisbaar is. Eens zal de Volmaakte Mens bijna van water alleen kunnen leven en zijn voedsel en levenskracht ten slotte uit de wereldruimte — de Akasha — alleen ontvangen en dan zal hij tevens „eeuwige jeugd” hebben bereikt. Maar voor de gewone mens die wij allen nu nog zijn, is het beter zo iets nog niet te beproeven.”

Ik moet zeggen, dat dit laatste me oneindig gerust heeft gesteld, maar ontsteld ben ik toch over wat zo al onder Waarheid, vaak afgewisseld met Wijsheid, wordt verstaan. Een keer — op blz. 230 — heet het zelfs „Wijsheids-

waarheid”. Het gehele boek lijkt me één compilatie uit talloze sektarische geschriften, zoals die van de Rozenkruizers, de vrijmetselarij, de teosofie etc. etc. Voorts wemelt het van de herhalingen, alsof de auteur telkens weer vergeten is, dat hij die of gene aantekening al heeft verwerkt. Kriterium voor begrip is: de mens die wéét (weet in geheime zin) is alles duidelijk. Uitdrukkingen als „geestzielen”, „karakteraard”, „de belofte van geheim” of uitingen zoals de volgende: „Bovendien brengt dit alles nog het gevaar met zich mee dat deze kennis” (van de mysteries) „een sleutel verschaft tot de diepere geestelijke, zevenvoudige aard van de mens en omtrent het verband dat voor elk dier zeven gelegen is met een vermogen, een gebied, een kleur, een planeet, een ras en met de aard van de menselijke samenstelling in zeven beginselen, daar in de hogere sferen, werelden of gebieden deze alle korresponderen met hogere Vermogens”, bezorgt me kippevel.

Bladzijden vol notities van hetzelfde gehalte heb ik liggen, maar ik geloof niet, dat het nodig is die ook nog aan te halen om u een indruk van dit boek te geven. Het bovenstaande spreekt voor zichzelf. Het boek kost 25 gulden en ik moet aannemen, dat er lezers voor worden gevonden. Mag ik het u hartgrondig afraden?

Op het terrein, dat dit boek onder andere voor geeft te bestrijken, is een degelijk werk verschenen van ds. P. Visser: *Hedendaagse Sekten, hun Wezen en Achtergrond*. Dit is een beknopte inleiding die wegwijst maakt, uitgegeven door H. J. Kok N.V. in Kampen, evenals een serieuze fenomenologische deelstudie over de *Mysteries van Hermes Trismegistus* aangaande het proces der spiritualisering van dr. G. van Moorsel, verschenen bij de uitgeverij voorheen Kemink & Zoon te Utrecht. Want het gebied der mysteries, myten en legenden is zeker het bestuderen ter algemene ontwikkeling overwaard. Maar niet op de weinig wetenschappelijke manier van de heer Kruisheer, die meer beoogt proselitiën te maken.

T. B.

De Indische godsdiensten

Prof. Dr. J. Gonda, *De Indische godsdiensten. Den Haag (Servire) 1956, (prijs f 8.90)* is een gewijzigde en aangevulde herdruk van drie deeltjes uit de Servire Encyclopedie getiteld: De Vedische godsdienst, het Hindoeïsme en het Boeddhisme.

Er bestaat in het Nederlands geen enkel boek over het Indische wijsgerige en religieuze denken, dat zich met dit werk kan meten. De inhoud beperkt zich niet alleen tot de „godsdienst” in de engere zin (godenfiguren, mythen, ritueel, magische praktijken) maar behandelt ook de wereld- en mensbeschouwing, kennisleer, ethiek en metafysika, in een historische ontwikkeling die loopt van de twaalfde eeuw voor Christus tot in onze dagen. In nog geen 150 pagina's weet prof. Gonda ons beknopt, pregnant en overzichtelijk in te leiden over: De algemene aard van de Indische godsdiensten; de Vedische goden, zoals Indra, Rudra, Vishnu, Varuna, Mitra, Aditi en Agni; het vedische ritueel in zijn verschillende vormen; de mythische natuurverklaring en mensbeschouwing, met name in de Upanishaden; de verschijningsvormen en het wezen van het Hindoeïsme, met hun invloed op de maatschappelijke verhoudingen en de kultuur-

rele ontwikkeling; de Siva- en Vishnu-dienst en hun uitwerkingen o.m. in het Tantrisme en in de Bhagavad-Gita en de Purana's; de betekenis van de verschillende vormen van Yoga en van bhakti (devote overgave); de zogenaamde darsana's of scholastische systemen; de syntheses met andere godsdiensten tot in recente tijd; leven en leer van de Boeddha; de historische, leerstellige ontwikkeling en verbreiding van het Boeddhisme; de metafysika en psychologie van het Boeddhisme: en het Jainisme.

Het Indische denken is onuitputtelijk in zijn rijkdom. Er is niets zo verheven dat het niet voorwerp van overdenking kan uitmaken, niets zo obsceen en verachtelijk dat het taboe zou zijn en er niet over gedacht mag worden. Magie, vormelijk en ritueel, eredienst, religieuze overgave, strenge askese, zelfdiscipline, wijsgerige analyse en meditatie vormen een onverbreekelijke eenheid. Tolerantie is principieel. Zo is er in de meer dan 30 eeuwen traditie een overstelpende veelheid van vormen en inzichten gegroeid, waarvan het boek van prof. Gonda ons een bijzonder geslaagd overzicht geeft.

Wij wensen het boek een uitgebreide lezerskring.

K. S. L.

Wat „Londen 1957” bieden zal

Programma van het tweede internationale congres

In het eerste nummer van Mens en Wereld dat dit jaar verscheen, kondigden wij het tweede congres van de Internationale Humanistische en Etische Unie aan dat van 26 tot en met 31 juli in Londen gehouden wordt.

Intussen heeft deze Internationale een tweede aankondiging doen verschijnen waarin niet alleen het programma van de vijf congresdagen staat afgedrukt maar tevens een overzicht wordt gegeven van de onderwerpen die er aan de orde zullen worden gesteld.

Al kunnen wij moeilijk verwachten dat uit de kring van het Humanistisch Verbond de deelname aan dit tweede congres even groot zal zijn, als aan het eerste, dat immers in Amsterdam en dus „op eigen terrein” gehouden werd, ongetwijfeld zullen heel wat leden ook aan deze internationale samenkomst willen deelnemen.

Om hun – en alle andere verbondsleden die alleen maar van uit de verte van hun belangstelling kunnen doen blijken – een indruk te geven van wat „Londen 1957” bieden zal, laten wij hieronder het programma en een aantal zakelijke gegevens over de organisatie van het congres volgen.

Na de inschrijving der congresdeelnemers en een receptie 's middags om vier uur wordt het congres 's avonds om acht uur in Conway Hall geopend met een toespraak van de president der Internationale, Lord Boyd Orr, over „De mensheid nu”.

Zaterdagochtends brengen de delegaties der aangesloten organisaties hun verslagen uit, waarna de deelnemers een vrije middag hebben, mede om zich voor te bereiden op het diner, dat in het Lagerhuis geserveerd wordt.

De zondagochtendbijeenkomst begint met muziek, waarna „onze” prof. T. T. ten Have zich tot het congres zal richten met een voordracht over „Het humanistische avontuur in onze tijd”.

De zondagmiddag is bestemd voor een excursie naar Cambridge.

De maandagochtend en -avond ('s middags hebben de deelnemers weer vrij) zijn geheel gewijd aan de discussie over de vier congresonderwerpen, Levensovertuiging, Persoonlijk leven, Sociaal leven en Organisatie (de probleemstellingen hebben wij in Mens en Wereld van 12 januari laten afdrucken); in de eerste sectie wordt de inleidende beschouwing gehouden door prof. Libbe van der Wal, aan de schriftelijke voorbereiding van Sociaal leven heeft dr. B. W. Schaper van Organisatie J. Bijleveld deelgenomen.

In de zitting van dinsdag worden deze discussies afgesloten. Daarna is er weer een vrije middag. 's Avonds wordt er onder leiding van onze verbondsvoorzitter dr. J. P. van Praag een openbare bijeenkomst gehouden, waar als sprekers optreden de Nederlandse minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening dr. S. L. Mansholt over „Machtspolitiek en humanistische solidariteit”, de Nobelprijswinnaar H. J. Muller over „Humanisme in het persoonlijke en maatschappelijke leven”, J. Bronowski van de (Britse) Nationale Steenkolenraad over „Wetenschap en verantwoordelijkheid” en mevrouw Pandit, Hoge Commissaris voor India, over „Problemen van de nieuwe democratieën”.

En dan wordt woensdag 31 juli het congres besloten met een bespreking van de over de vier behandelde onderwerpen uitgebrachte rapporten in de ochtendzitting en de behandeling van enige resoluties in de middagzitting.

Op het congres zal Engels, Frans en Duits gesproken worden; van de Engelse toespraken zullen uittreksels in het Frans en Duits beschikbaar worden gesteld.

Een congresgids met alle benodigde bescheiden en inlichtingen zal per post worden toegezonden aan alle ingeschreven deelnemers aan het

congres of bij de inschrijving te Londen worden uitgereikt.

Het is aan alle congresbezoekers toegestaan aan de besprekingen deel te nemen, doch alleen de officiële vertegenwoordigers van de aangesloten organisaties zullen kunnen stemmen wanneer over de slotresoluties moet worden beslist.

Individuele deelnemers zijn voor het bijwonen van het congres £ 1 verschuldigd; voor het diner in het Lagerhuis en de excursie naar Cambridge zal men respectievelijk 25 en 30 shillings moeten betalen. Daar zowel voor het diner als voor de excursie het aantal deelnemers niet onbepert kan zijn, dient men zich daarvoor zo spoedig mogelijk aan te melden. Na het congres kan men zich van de toezending van een verslag verzekeren, waarvoor men ongeveer 5 shilling zal moeten betalen. Aanmeldingen voor het congres en de overige evenementen dient men te richten tot het congressecretariaat, dat gevestigd is aan het adres 13 Prince of Wales Terrace, London W 8. Zo mogelijk dient bij de inschrijving het totaal verschuldigde bedrag te worden voldaan. Buitenlandse deelnemers die het bezwaarlijk vinden dit bedrag in Engelse munt per post te zenden, kunnen bij aankomst in Londen gedurende de inschrijvingsuren op vrijdag 30 juli deze betaling regelen. Het congressecretariaat dringt er ten zeerste op aan dat men zich zo spoedig mogelijk aanmeldt met een opgave van zijn verlangens.

Kinderen die wij wensen

De Nederlandse Vereniging voor Sexuele Hervorming zond ons „Kinderen die wij wensen”, een nuttig boekje voor hen, die iets willen weten over bewuste regeling van het kindertal, in het normale gezin. Het richt zich kennelijk de eerste plaats tot hen, die schriftelijk (nog) nimmer kennis hebben gekregen van de geweldige invloed, die seksualiteit, huwelijk en gezinsvorming kunnen hebben op ons gehele leven. Wij hadden het boekje zonder meer aanbevolen, als het beter geschreven was. De autrices zijn mevrouw T. Blankenstijn-Biersma, algemeen secretaresse van de NVSH en de arts H. F. Fortuin-Blitz. De tweede stelde zich ten doel medisch-biologische voorlichting te geven, en zij gebruikte daarvoor een nuchter, doch veelal verantwoord Nederlands. De ietwat beschouwende fragmenten zijn kennelijk geschreven door mevrouw Blankenstijn, en daartegen hebben wij bezwaren. Juist voor zakelijke voorlichting is een degelijke taalbeheersing vereist, en op dit punt schiet mevrouw Blankenstijn menig keer te kort. Hetgeen spijtig is. Voor wie minder hoge eisen stelt aan taalgebruik als wij, en geen tijd of gelegenheid heeft dieper op het behandelde onderwerp in te gaan, kan het boekje wel van enig nut zijn.

v. S.

IK denk er ZO over

Appel

Het is nu voor de derde keer in mijn leven, dat de militaire staat na afloop van de een of andere heroïsche periode zo begaan is met de voorbereiding voor een volgende verdediging van de menselijke waardigheid, dat hij niet alleen zijn geheugen, maar tevens ook zijn belangstelling verliest voor de prijzenswaardige maar ook zeer oninteressant geworden restanten van een weer klein geworden grote tijd.

De zorg voor de invaliden mogen wij dan op ons nemen – hun recht makende tot een gratie bij de gratie van een loterij – opdat de staat zich, en onze belastingen, onverkort geven kan aan de zorg voor de nog valide mensen en de nog niet conventionele wapens.

Zoals ik nu uit M & W lees, kan ik bij dit

appel, dat in de handen van een handige propagandist ligt, voor één lot van één gulden niet alleen prijzen ter waarde van enz. winnen, maar ook mijn dankbaarheid aan de oorlogsslachtoffers bewijzen.

Ik betreur het ten zeerste, dat M & W meende voor deze stuitende en diep immorele actie propaganda te moeten maken.

HEIN HERBERS

(Wij hebben geen enkele sympathie voor liefdadigheidsacties – bals voor watersnoodslachtoffers, bridge-drives voor sanatoria enz. enz. – en ook niet voor loterijen waarbij op de winst zucht en niet op de offervaardigheid wordt gespeculeerd. Maar de speciale verontwaardiging over Appel delen wij niet, omdat wij meer de nadruk op noodzakelijk leggen waar inzender die op kwaad legt. In ieder geval is het doel in onze ogen niet per se onzedelijk. Redactie.)

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr. H. Bongers.

Redactiesecretaris: H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam, Telefoon: 80641.

Administratie, abonnementen en advertenties: Oudegracht 152, Utrecht. Telefoon: 10163. Postgiro 304960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht.

Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 1,— per regel. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,50 p. jaar, voor niet-leden f 6,—. Buitenland f 6,50. Losse nummers: f 0,25.

Ook de dames willen wij mee laten profiteren van onze enorme OPENINGS-AANBIEDINGEN

Naast onze keurcollectie van de nieuwste creaties voorjaars- en zomermantels geven wij U, bij aankoop hiervan, een fraaie dito poplin

REGENMANTEL CADEAU

MANTELS, in elegante modellen geheel naar de laatste Parijse mode

72⁵⁰ 82⁵⁰ 92⁵⁰

Het hart van Amsterdam verrijkt door de OPENING van onze volkomen vernieuwde zaak! NIEUW is het moderne interieur. NIEUW zijn de topprestaties uit binnen- en buitenland! NIEUW is onze bedrijfsleider, een kledingdeskundige met een grondige en jarenlange ervaring!

Nog meer dan voorheen zal KOMI de zaak zijn waarvan iedereen zegt: "DAAR VIND JE EERSTE KLAS KLEDING VOOR BILLIJKE PRIJZEN! Komt U daarom zelf de collectie, bestaande uit louter topprestaties, bezichtigen.

De sortering, afwerking en exclusiviteit van al onze artikelen zal ieder verbazen en dat deze ondanks de kostbare cadeaus, zo laag geprijsd zijn IS HET GEHEIM VAN „KOMI“ ALLEEN!

Ten einde aan onze uitzonderlijke prestatie de grootst mogelijke bekendheid te geven gaat deze OPENING gepaard aan een tot nu toe ongekende

CADEAU-ACTIE

Iedere koper van een kostuum ontvangt ter kennismaking een bijzonder fraaie

DEMI-SAISON CADEAU

terwijl iedere koper van een sportcombinatie of regenjas een fantastisch

HERENMODEPAKKET CADEAU

krijgt, bestaande uit: 1 poplin overhemd (bekend merk) 1 bijp. zelfbinder en 1 pr nylon sokken

REGENJASSEN

volkomen nieuwe modellen. Het nieuwste dat KOMI U biedt

47⁵⁰ 57⁵⁰ 75⁵⁰

KOSTUUMS

waarvan elk kostuum een topprestatie

98- 115- 139- (met 3 jaar garantie)

SPORTCOMBINATIES

(colbert en pantalon) zoals U ze maar zelden ziet!

79- 89- 109-

Komi

Deze actie duurt t/m 27 april '57 - Maandags tot 1 uur gesloten

in het hart van Amsterdam, Dam 4-hoek Nieuwendijk

TEL. 35958

CREMATIE

Heeft U reeds een codicil geschreven? Wacht niet tot het te laat is. Op verzoek worden codicil-formulieren gaarne toegezonden.

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE LIJKVERBRANDING

Riouwstraat 186, 's-Gravenhage
Telefoon K 1700-554797

Repr. Dame 45 j., z.g.d. leiding v. huish. behartigen, waar verdere hulp aanw. is, liefst in dierenarts- of zakengezin, evt. ook v. adm. Uitst. ref.

Brieven onder no. 2612, Breijer's Boekhandel, Arnhem

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel:

„Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris W. DE HAAS, Adm. de R

Lectuur voor buitenkerkelijken

door een buitenkerkelijke

werken van Ir. Felix Ortt

Verkrijgbaar bij Stichting Felix Ortt-Fonds, Soest, postrek. 411958

1. De Psychische Energie als levensbeginsel f 0,75. (natuurwetenschappelijk en parapsychologisch gegrond).
2. Is ons leven belangrijk? f 0,50.
3. Redelijke Religieën. f 0,60.
4. Geloof. f 0,50.
5. Ons Levensdoel. f 0,50.
6. De Scheppings- en de Paradijslegende in nieuwer licht bezien. f 0,75.